

ՎԵՍՏԵԱՆ ԿՈՅՍ

ԳԱՏՄԱԿԱՆ ՎԷՊ

ԵՆԵՂԵՑԻՈՑ ԱՌԱՋԻՆ ԴԱՐՈՒ

(Տես յ'էջ 375)

ԳԼՈՒԽ Զ

ՎԵՍՏԱՅԻ ՏԱՃԱՐԸ

ԱՆՍԻՆԵԱՆ բլրոյն հիւսիսային կողման վրայ, մինչև հիմակ հիացմամբ կը տեսնենք տաճարակներ վեստայի տաճարէն, ուր կը վառէր անշէջ հուրը:

Յուստուրնայի տաճարին և աղբեր քով շինուած էր Նուսնա Պոմպիլիոսի պաշատն, կամ տաճի ճիշդն բսելով, հռովմայեցի կայսերաց իմաստնագունին պարկեշտ բնակութիւնն, զոր ընդարձակելով պաշատ անուամբ մկրտեցին, նոյն իսկ Վեստայի քրմութեան հոն հաստատուելէն վերջը, երբ Գոռոզն Տարկուինոս Հռովմէն արտաքսեցաւ: Երկայն դասիթով մի տաճարն միացած էր պաշատան, և միջակ մեծութեամբ սրբազան միջավայրին մէջ բազմադարեան կաղնիներով անտառակ մի կար:

Բոլորած և գեղեցիկ տաճարն կը բազկանար միայն փոքր գմբեթէ մի քսան որձաքար սեանց վրայ յենած:

Մէջտեղը, Թանկագին մարմարեայ պատերով սրբարանն կար, ուր կը պահուէր Աթենասայ արձանն, հոն կը տրուէին նաև պատգամներն: Աթենասայ զուտ օսկեայ երևելի արձանն, որուն հովանաւորութեամբ Հռովմայեցիք զիրենք ո՛ր և է վառագէ զերծ կը կարծէին, զրուած էր ուղղանկիւնած

ցած բազնի մի վրայ, բրդեայ ժապաւեններով զարդարուած:

Ոչ որ, բաց 'ի քրմապետէն և Վեստայի կուսանաց մեծաւորունոյն, կրնար մտնել այն խորհրդաւոր վայրը:

Ոմանց կարծիքն էր թէ հոն կը պահուէին Սամոդրակէի օրէնքները զորս Ենէաս Հռովմ բերաւ. ուրիշներ կ'ըսէին՝ թէ քրմութիւններն կը պահեն հոն սրբազան օձ մի, որուն համար հինգ տարին մի անգամ շքեղ սեղան մի կը պատրաստեն:

Պղնձէ դրան քով կը գտնուէր Վեստայի խորանը, և քիչ հեռու մեծ եռոտանին որուն մէջ կը վառէր սրբազան հուրն զոր կը նուրդէին ամէն տարի մարտի 1ին: Եթէ ժամանակը չի լրացած մարէր, գէպք որ շատ քիչ անգամ կ'ըլլար, որովհետև անոր վրայ հսկող քրմունոյն կեանքն վտանգի մէջ կ'ընկնէր, զարձեալ կը վառէին արևուն ճառագայթներով որ կ'անդրադառնային պղնձէ անոթի մի մէջ որ կը պարունակէր լուցկի և չոր փայտի կտորուանք: Սիւներուն միջև կախուած էին արծաթեայ թիթեղներ՝ որոց վրայ երևելի անձանց դիմագծերը փորագրուած էին: Մաքրողութեանց ծառայող աւագանն տաճարէն դուրս կը գտնուէր:

Քրմուհեաց թիւն, որ չորսի կ'ելնէր Նումա Պոմպիլիոսի ժամանակ, վեցի բարձրացաւ Տարկոնիոս իրեցի օրով։ Եթէ անոնցմէ մին մեռնէր, քրմապետն պապական օրինաց իրաւունքով՝ ազնուական ընտանիքերէ տասնորկուէն տասնևվեց տարեկան քսան օրիորդներ կ'ընտրէր, և վիճակով կ'որոշէին այն որ առաւուածուհւոյն պիտի նուիրուէր։

Քրմուհիներն մեծ քահանայապետին իշխանութեան տակ էին, որ ընդհանրապէս կայսրն կ'ըլլար այն օրէն 'ի վեր, յորում՝ Օգոստոս գերագոյն իշխանութեան հետ միացուցած էր նաև քրմապետութիւնը։

Երբ գաւթին մէջ մտաւ Կուռնելիա, զարմանօք տեսաւ որ բոլոր իւր ընկերուհիներն հոն ժողովուած են, բայց ի անկէց՝ որ կրակին վրայ կը հսկէր։ Անոնց մանկական զէմքերն կեղծ ցրտութիւն մ'ունէին. աչքերուն մէջ չի կար երիտասարդութեան յատուկ կրքակն. և սակայն վրանին չէր տեսնուեր քրիստոնէայ կուսանաց խաղաղ խստութիւնն, որք վաղբերուն մէջ կ'ապաստանին՝ աշխարհային փոթորիկներէ զերծ մնալու համար։ Ո՛չ յախտնական վարձատրութեան մի յոյսն, և ոչ այլ մի անբիծ կեանքի փափաքն էր վիստեան կուսանքը տաճարին մէջ բռնողն. հետևաբար շատ կը ձանձրանային վիճակէ մի՝ որ գիրեքք իրենց սիրած աշխարհէն կը բաժնէր։ Իրենց առաքինութիւններն առ չարն ունեցած ատելութեան վրայ չէին հիմնուած. կը վախէին այն ահաւոր պատիժներէն որ կը սպասէին իրենց երբ պարտքերէն պակսէին, և յետոյ չէին ուզեր իրենց տոհմային անունը արտաւարել. և այս հպարտութիւնն աւելցած էր առհասարակ ժողովրդեան յարգանքէն և ունեցած անանձնաշնորհութիւններէն։ Մէկտեղ կ'ապրէին, սակայն ազատութիւնն այլ չէր պակսեր։ Կրնային դուրս երթալ, այցելութիւններ ընդունել, ծերակոյտին ժողովներուն ներկայ ըլլալ, և երեսուն տարի տաճարին մէջ կենալէ յետոյ, հրաման ունէին ամուսնանալու. բայց շատ քիչ անգամ ամուսին մի կրնային գտնել, և առանց իրենց օւզելուն՝ հաւատարիմ կը մնային իրենց երգման, օրովհետև Հռովմայե,

ցիք այս տեսակ ամուսնութիւնները չարագուշակ կը համարէին։

Կուռնելիա կանգ առաւ քրմուհիներէն կըրտսերագունին քով, որ սիրուն և մանկական ժպիտով բաւ իրեն։

— Բացակայութեանդ ժամանակ անտառ գնացի՝ քեզ համար վայրի ծաղիկներէ փոքր փունջ մի շինելու։

Եւ ոտքերուն ծայրին վրայ կենալով ըսաւ Կուռնելիայի ականջէն վար.

— Խնդրեմ, ուրիշն մի՛ ըսեր թէ այս առաւօտ, մինչ կը պատրաստուէի ծառի մը վրայ մազլցել, զիս յանկարծակիի բերիր, որովհետև մեծաւորուհին զիս պիտի յանդիմանէ։

— Գաղտնիքդ պիտի պահեմ, սիրելի փաբիղա. բայց, միւսներուն առջև քիչ մի չափաւորէ՛ք զքեզ, որովհետև քու տարիքդ ունեցող վիստեան քրմուհի մի արդէն պառաւած պէտք է ըլլայ։

Փաբիղա չի հասկցաւ Կուռնելիայի խօսքերուն բոլոր դառնութիւնը, և խիստ կերպ մ'առնելով՝ ձեռքերը խալաճե դրաւ կարծքին վրայ և հանդարտութեամբ նստաւ. իսկ Կուռնելիա գնաց զէպ 'ի միւս քրմուհիները որք սեան մի ասորոտը նստած էին։

— Շատ ուշ կու գաւ, անշուշտ չես գիտեր թէ կայսրն զո՛ր մի պիտի մատուցանէ աստուածուհւոյն, ըսաւ Փլաւիա։

— Գիտեմ։

— Ինչպէս իմացար։

Կուռնելիա որ լաւ կը ճանչնար Փլաւիայի հետաքրքրութիւնը, պատասխան չի տուաւ։

— Չես ուզեր ըսել, բայց ուշադրութիւն դիր, որովհետև իրարմէ ծածուկ բաներ պէտք է ընենք, և ըսաւ Փլաւիա բարկութեան դողդղալով։

Կուռնելիա կարմրեցաւ. թէպէտև քաղցր և սիրուն բնաւորութեան տէր, սակայն ուրիշներուն ամէն ըսածները չէր վերցնէր։ Խղճմտանքով կը կատարէր իւր քրմուհեայ պարտքերը, և ուրիշ մի իւր գործոց վրայ խորհրդածելու իրաւունքը չէր ճանչնար, քառի հեռացաւ մըմալով։

— Ստիպեալ չեմ գաղտնիքներս արբիշին պատմելու։

— Գեղեցկութիւնդ զգեզ կը հպարտացնէ, առաջ տարաւ Փլախա՝ իրը թէ ինքնիրեն խօսելով, բայց սիրուն գեմբզ պիտի չ'երջնանկացնէ զգեզ, երկտասարդութիւնդ տաճարի մի միայնութեան մէջ պիտի խամբի:

Եւ սկսաւ շրջիլ կամարներուն տակ, շարութեամբ ժպտելով: Նոյն միջոցին Կուռնելիա կը խօսէր փաբիոյայի հետ, բայց խօսակցութիւնն ընդհատեցաւ մեծ քրմուհւոյն գալովը, որ եկաւ զիրենք տաճար տեսնելու: Մեծ քրմուհւին ականք էր և այնչափ նիւհար, որ պատանքին մէջ փաթթուած գիպկի մի երեղոյթն ունէր:

Միտնեբուն նման զգեստ մ'ալ ինքն հաւգած էր, և օւրիշներէն զանազանութեամբ համար օսկեայ շրջանակ մի միայն ունէր, իբր զարդ գլխուն վրայ զետեղուած:

Քրմուհւիններն երկու երկու ետեւէն գնացին. բայց տաճարին սեմէն ներս չի մտած, զընացին արարողութեան պատշաճ նիւթերը փնտռելու: Մեծ քրմուհւին հրամայեց Կուռնելիայի որ բուրլաւ մի և փուռ մի աղաւնիս (verveine) առնէ, իսկ փաբիոյա պղնձէ աշտտեան մի պիտի բերէր: Փլախա զոհողութեան յատուկ բաժակ մ'առաւ, և չորբորդն գինւով լեցուն ըմպանակ մի. յետոյ տաճարը մտնելով, լուի շարուեցան խորանին երկու կողմը: Իրենց երկայն սպիտակ հագուստներով, լուրջ և խիստ կերպերով, վեհապետանք կը նմանէին տխուր յաղարկաւորութեան մի խմբուած ուրուականաց:

Քիչ յետոյ, երկու ճերմակ ձիերէ բաշտած կառք մի տաճարին առջեւ կեցաւ. երկու անիւ ունէր կապոյտ ներկուած, օսկեայ սագ մի առաւակողովը: Չայն վարող գերին ձիերուն ջուղէն կը քալէր, մէկ ձեռքով ասնծիրը, միւսով կարազան մի բռնած:

Դոմեոսիանոս անոր մէջ նստած էր երկու սպասաւոր պատանեկաց հետ. Հագած էր եզրածիրանի պատմունանը, և դրած քրմուպետական խոյրը, որ էր տեսակ մի բարձր սրածայր գլխարկ, որ կը յանգէր բրդեայ խճով մի: Անտուր արագութեամբ վար իշաւ կառքէն, տաճարը մտաւ և սեղանին մօտ գնաց: Մեծ քրմուհւին նշան մ'ըրաւ, և կոյսերն որ պլլ և պլլ առարկայները կը բերէին՝ մօտեցան:

Կուռնելիա բուրլաւին մէջ աղաւնիսի մէկ քանի առեւներ դնելով՝ կայսրն ամպի մէջ պատեց: Երբ մուկը ցրուեցաւ, Դոմեոսիանոս բազնոյն երկարեց ձեռքը աղօթք մի մրմնջելով, յետոյ գինւով լեցուն բաժակն առաւ, մօտեցուց երկու իւր շրջանց, խմեց մէկ երկու կաթիլ և մնացածը բազնոյն վրայ թափեց:

Այս արարողութիւնն լմննալով տաճարէն ելաւ երկու պատանեկաց և քրմուհւեաց հետ, և երբ մեկնելու կը պատրաստուէր, սուր ճիւղ մի տկանջին հասաւ. իսկոյն այն կողմ դարձաւ և տեսաւ զԿուռնելիա, տոգոյն, սարսափաւ հար, որ իւր ընկերուհեաց փոքրիկ կարծիք արտաւ մի կը ցուցնէր իւր զգեստին վրայ:

Պատանեակներէն մին կայսրն ձեռքէն առնելով բաժակը, որուն մէջ զեռ կային մի քանի կաթիլ գինւոյ, յակամայս արատաւորած էր քրմուհւոյն պատմունանը:

Ահաբեկեալ կուսանք լուռ կը կենային, այս պարզ դէպքն ձախողութեան մի կարպետը կարծելով: Իսկ Կուռնելիա, աչքէ չէր կորսնցնէր այն հետքը որ իւր սպիտակ վերաբոկին վրայ թողած էր կայսրն ուխտն և փաբիոյա որ տխրութեամբ իրեն կը նայէր, քովը եկաւ և ըսաւ.

— Հետո եկուր սրբարանը. աստուածուհւոյն ջուրն պիտի լուանայ պատմունանդ և ո՛ր է գժբաղողութենէ ազատ պիտի պահէ զքեզ:

— Շատ անգամ ամենամեծ ճշմարտութիւններն տղայոց բերնէն կը լսուին, բոաւ Կուռնելիա ինքն իրեն աւագանին մօտենալով, աւր նոյնհետայն փաբիոյայի փոքրիկ ձեռքերն անհետ ըրին արատը:

— Մի՛ վախեր, իմ պատճառաւ գլխուդ փորձանք չի գար. անկէց վերջը, ինչպէս հիմակ տեսար, արատ չի կայ որ անշնչելի ըլլայ, ըսաւ Դոմեոսիանոս, ձեռքը երկարելով որ Կուռնելիայի հագուստին ծայրէն բռնէ:

Մանկամարդ կոյսն ժամանակին ետ քաշուեցաւ. այս ձայնս սարսափացրէր էր զիրքը: Կայսրն հնգնօրէն ժպտեցաւ, և անոր ծնելով,

— Պիտի տեսնուի՞նք, ըսաւ ցած ձայնիւ: Յետոյ երեք անգամ ձեռքը դէպ 'ի տաճարն երկարեց, և կառք նստելով կամաց կամաց հեռացաւ:

Իւր երթալէն վերջը, քրմուհւիններն Նու-

մայի պալատը վերադարձան։ Կուռնեիա իւր ննջարանը գնաց, և անկողնոյն վրայ նստելով, առաւ գլուխն իւր ձեռաց մէջ, խոր մըտածմանց մէջ թաղուած։ Փաբիոյա որ հետն եկած էր, բոլը նստաւ։ Բարեսիրտ փոքրիկն կը նեղուէր՝ իւր բարեկամուհւոյն տխրութիւնը տեսնելով։ Բայց չի կարենալով երկար ժամանակ լռել, անոր ծնգաց վրայ ելաւ, և զնա գրկելով,

— Պիտի տեսնուի՞նք, ըսաւ՝ կայսեր խօսքերը ձեռքնեցով։ Ինչո՞ւ ուրախ չես։

Կուռնեիա դարձեալ սարսուռաց, և, մէկկի հերելով զՓաբիոյա, իւր սենեկին մէջ սկսաւ քալել, ցած և ընդհատեալ ձայնիւ միմառալով։

— Չըլլայ թէ ահաւոր երազ մ'ըլլայ այս։ Բայց 'ի այս անմեղ արարածէն, հոս ո՞չ որ կը սիրէ զիս, որու կրնամ խորհուրդ հարցնել... Ո՛հ, Վէստա՛, Վէստա՛, պաշտպանէ՛ զիս, քանի որ նոյն ինքն Դոմիտիլլա ըսաւ՝ որ պիտու փորձանք պիտի հանդիպի... Հոկկէլլանտէ և Վերոնիլլա յիրաւի մեղապա՞րտ էին արգօք, թէ մարդկային չարութիւնն զանոնք գերեզմանի դասապարտեց։ Բայց քիչ մի վերջը տխրութեամբ ժպտելով աւելցուց.

— Սիրտս երկչոտ է ինչպէս ափրիկեան վիթխի սիլոսն. բայց ինչո՞ւ զուր տեղ վախնամ... Փաբիոյա՛, ըսաւ՝ զայն իւր սրտին վրայ սեղմելով, մեծաւորուհիէն հրաման պիտի առնու՞մ երթալ տեսնելու ժողովրդեան դառէն մանկամարդ կին մի որ հօրս յարկին ներքի ծնած է. սպասէ՛ հոս, քիչ մի վերջը կու գամ։

Դուրս ելաւ, և քիչ ժամանակէն ներս գալով՝ երկար և սիրալիւ խօսակցութիւն մ'առնեցաւ Փաբիոյայի հետ, և կարծես բոլոր մոմտունքները մոռնալով սկսաւ ժպտիլ։ Մինչև երեկոյ մէկտեղ կեցան, յետոյ Կուռնեիա փլորոնիայի առունը երթալու պատրաստուեցաւ. բայց խղճմտանքի խայթի պէս ըզգացում մի իւր սիրտը կը խռովէր, որովհետև քրիստոնէի մի առունը պիտի երթար։ Քրիստոնէութիւնն, որ նախ արհամարհուեցաւ և խեղդութեան կարգ դասուեցաւ կու,

պաշտներու կողմէն, և որուն առաջին հետևողներն աղքատ դասակարգէն եղան, օրէ օր կը տեսնէր իւր հաւատացեցող թուոյն աւելնալն. և այս կրօնքս, որ ծագած էր Հռովմայեցոց կողմանէ բարբարոս կարծուած երկրի մի մէջ, և որ թարածուեր էր Հոգւոյն սրբոյ շնորհիւ գիտուն դարձած մարդկան միջոցով, հակայական քայլերով կ'ողողէր քաղաքակառութեան կեդրոնը, իրենց պատուանդանաց վրայ կուգեցրը զգրգրելով։

Այդ, անհնար էր առանց հրաշքի մի՞ զոր նոյն ինքն ահաւաստն չի կարենար ժրխտել, կործանել կրօնք մի որ օրինաւոր կը սեպէր ամէն տեսակ ապօրէն հաճոյքները, ազնուացնելով՝ կամ լաւ ևս՝ նուիրագործելով զանոնք. որքան դժուար պիտի ըլլար փոխանակ ասոր՝ մարմնական հաճոյքները դասապարտող կրօնք մի ընդունիլ։ Մարդուս ընտելեան մէջ է գերադասել զիւրինք՝ զբժուարէն, վայելքը՝ զրկանքէն. և ճշմարիտ քրիստոնեայ մի հարկ է որ ինքզինքը շատ բաներէ զրկէ և մեծ զոհողութիւններ ընէ։ Աստուած միայն կրնար այն մեծ գործը կատարել, ինքն միայն կրնար թոյլ տալ որ Աստուկան, Առամազդայ և Բակըրոյ բազիններն կործանել խաչին, մարտիրոսութեան նշանակին առջև Կայսերը և քուրմերն որ նախ ծիծաղած էին այս դաւանութեան վրայ, Ժեսնելով որ նա բարձր դասուց մէջ ալ իրեն հետևողները կը գտնէ, վախճան և 'ի զուր տեղ զայն ջնջելու որոշում առնին։

Այս պատճառաւ Կուռնեիա կը դժկամաւ կէր փլորոնիայի տունը երթալու. բայց որովհետև իւր այցելութեան զխաւոր նպատակն էր տեսնել իւր հիւանդ հօրեղբորորդին, տիրապետեց ինքն իր վրայ և հանդարտ քայլերով գնաց դէպ 'ի իւր պատգաբակը որ գտնէին դուրս իրեն կը սպասէր։ Տանարին առջևէն ուղեց անցնիլ զայն ողջունելու համար, յետոյ հեռացաւ. սակայն երբեմն երբեմն զուրկ դարձնելով տեսնելու զՓաբիոյա որ սեսա մի կոթնած իւր հեռանալը կը դիտէր։

(Շարադարեւի)